

Latviešu valodas
aģentūra

VĀRDU KRĀJUMS

STUNDA

Atrast īstos vārdus, lai izteiktu savas jūtas, precīzi pastāstītu par jaunām zināšanām, pieredzi un idejām, kā arī spilgti raksturotu iztēlē radītus tēlus un notikumus, ir izaicinājums arī dzimtajā valodā. Spēcīgas emocijas, nepietiekami izprasts vai svešs sarunas temats, sarunas biedrs ar atšķirīgu izglītību, pieredzi un/vai lingvistisko kompetenci ir tikai daži no iemesliem, kas var sagādāt grūtības dažādās dzīves situācijās. Valodas lietotājam ir vieglāk veidot savu runu/tekstu, ja ir plašs vārdu krājums un prasme rīkoties ar vārdu nozīmēm. Tādēļ mācību procesā ir svarīgi pievērst uzmanību apzinātai, mērķtiecīgi plānotai jaunu vārdu apguvei. Tikpat nozīmīgi ir runāt ar skolēniem par paņēmieniem jaunu vārdu iegaumēšanā, lai tie nepaliek pasīvajā vārdu krājumā, bet aktīvi tiek lietoti savos tekstos.

ATBALSTS LATVIEŠU
VALODAS MĀCĪŠANĀ

1. attēls. Bukletu tēmu loks

2. attēls. Pētījuma konceptuālais modelis

ANKETĒŠANA	Kvantitatīvā pieeja Skolotāju un skolēnu uzskati: kas, kā un kāpēc jā mācās, apgūstot latviešu valodu.
FOKUSGRUPU DISKUSIJAS	Metakognitīvā diskursa pieeja Skolotāju un skolēnu pieredzes stāsti par mācību procesu; refleksijas, kas veicina un kas kavē valodas apguvi.
STUNDU VĒROJUMI	Kontekstuālā pieeja Klases mācību vide, mācību procesa stiprās un vājās puses.

VĀRDU KRĀJUMS

Kvantitatīvie dati rāda, ka lielākā daļa skolotāju (vairāk LAT2 skolotāju) un skolēnu piekrīt apgalvojumam, ka jaunos vārdus vislabāk var saprast un apgūt kāda temata kontekstā (piemēram, „Valoda manā ģimenē”, „Mani vaļasprieki” u. c.) ar skaidru mācību stundas fokusu.

Fokusgrupu diskusiju dati atklāj, ka LAT2 skolotāji vārdu nezināšanu (īpaši to, kas nepieciešami ikdienas situācijām) pamato ar faktu, ka skolēni nepietiekami uzturas autentiskā latviešu valodas lietojuma vidē. Savukārt LAT1 skolotāji uzskata, ka atbildība par skolēnu vārdu krājumu vairāk ir jāuzņemas vecākiem.

Stundu novērojumi rāda, ka tikai daži LAT1 skolotāji pievērš uzmanību skolēnu vārdu krājuma attīstīšanai, lūdzot skolēnus izteikties precīzāk vai formulēt teikumu citādi. Šajās mācību stundās skolotāji ar jautājumu palīdzību rosina skolēnus meklēt atbildes un izteikties precīzi, lietojot konkrētus jēdzienus un terminus, nedarot to viņu vietā.

Kopumā vērotās latviešu valodas stundas ļauj secināt, ka darbs ar jauno vārdu apguvi, to atcerēšanās paņēmieniem un nostiprināšanu aktīvajā skolēnu vārdu krājumā praktiski netiek veikts. Tātad netiek pietiekami attīstītas skolēnu prasmes mācīties.

Skolotājiem nereti ir pārprasta izpratne par svešvārdiem un to lomu valodas attīstībā; tie nekritiski tiek uztverti kā nevēlami elementi latviešu valodā. Pozitīvi vērtējot tikai vecvārdus un apvidvārdus, netiek veicināta izpratne par latviešu valodu kā modernu un dzīvotspējīgu valodu.

LAT2 skolēni augstu novērtē, ka latviešu valodas skolotāji palīdz saprast citu mācību priekšmetu terminus.

Skolēni fokusgrupu diskusijās norāda, ka problēmas sagādā rakstu darbi (domraksti, esejas, pārbaudes darbi) ar strikti noteiktu vārdu skaitu.

KĀ ATTĪSTĪT SKOLĒNU VĀRDU KRĀJUMU?

- ▶ Paredziet laiku jaunu vārdu, jēdzienu un terminu apguvei ne tikai mācību stundās, kurās ir temats par vārdu krājumu, bet arī citās latviešu valodas stundās. Darbam ar jauniem vārdiem jābūt regulāram gan LAT1, gan LAT2 stundās.
- ▶ Pārrunājiet ar skolēniem jaunu vārdu iegaumēšanas stratēģijas. Rosiniet viņus atrast sev individuāli noderīgākos paņēmienus, kā atcerēties jaunus vārdus, lai tie kļūtu par viņu aktīvi lietoto vārdu krājumu.
- ▶ Plānojot tematus par leksikas jautājumiem, domājiet, kā skolēnos veidot lingvistiski pamatotu attieksmi pret svešvārdiem, runājot ne tikai par nevēlamiem aizguvumiem, bet arī par aizguvumiem, bez kuriem latviešu valoda nav iedomājama ne šobrīd, ne nākotnē.
- ▶ Mācību darbā (sevišķi LAT2 stundās) biežāk iekļaujiet autentiskus tekstus ar ikdienā lietotiem vārdiem, lai ārpusskolas saziņas situācijās skolēni saprastu, piemēram, tādus vārdus vai izteicienus kā *sabīdīties ciešāk* u. tml.
- ▶ Iekļaujiet stundās arī skolēnu pašu veidotus tekstus citu mācību priekšmetu apguvei vai sociālajos tīklos publicētus ierakstus. Analizējot vārdu leksisko nozīmi, strādājiet arī ar to sinonīmiem, lai atrastu precīzāko, kontekstā iederīgāko vārdu.
- ▶ Katrā tematā paredziet laiku darbam ar kontekstuāli svarīgiem vārdiem (atslēgvārdiem) un darbam ar vārdnīcu. Lūdziet skolēnus šos vārdus definēt vai skaidrot; tas parādīs, vai to nozīme un lietojums tekstā ir izprasts.
- ▶ Rosiniet skolēnus veidot vārdnīcas ar sarežģītiem, interesantiem un noderīgiem vārdiem no viņu lasītajiem vai redzētajiem tekstiem (grāmatām, žurnāliem, ziņu portāliem, filmām, apkārtējās vides tekstiem). Gan LAT1, gan LAT2 skolēniem palīdzība citu mācību priekšmetu terminoloģijas apgūvē ir ļoti svarīga.
- ▶ Ļaujiet skolēniem radošajos darbos *spēlēties* ar vārdiem, jaundarinājumiem, izteikties tā, kā viņi vēlas. Tas ļaus *iegrimt* valodā, sajst to, izdzīvot vārdu radīšanas prieku un palīdzēs attīstīt viņu individuālo valodas stilu.

“

Mums bija būtiska saruna par mūsdienām un to, kas mums vispār ir vērtība. Tagad piektajiem es paņēmu vienu dziesmu, jo mēs sākām mācīties par viennozīmīgiem un daudznozīmīgiem vārdiem. Un tie mazie arī ar tādu interesi – kurš vārds visvairāk atkārtojas. Tad mēs sākām runāt, kādi ir tie vārdi. Viņiem bija jāizdomā vismīļākais, viskrāsainākais, visrosīgākais, un kādi tik tur vēl nebija. Vissarežģītākais vārds. Viņi ar tādu interesi. Es jautāju: „Vai zināt, par ko tagad mācīsieties?” „Protams, mēs tagad mācīsieties par vārdiem.” Tas bija kā ievads, un viņi to saprata. Nebūs tie nelaimīgie kontroldarbi.

(LAT1 skolotāja, Liepāja)

”

“

Vai latviešu valodā vajag ieviest svešvārdus? Daļa – 30 % – 11. klases skolēnu teica, ka nevajag, ka pietiek jau ar to, kas mums ir, bet lielākā daļa, ka vajag. Es izrakstīju visus viņu viedokļus, kuri ir par un kuri – pret. Un tad mēs paskatījāmies, ko viņi sagaida no savas valodas. Mans jautājums bija: „Vai jūs zināt ļoti daudz svešvārdu? Par ko jūs te runājat?” Tiklīdz ir kaut kādi teksti un tur ir svešvārdi, viņi man prasa, ko tas nozīmē.

(LAT1 skolotāja, Liepāja)

”

Latviešu valodas aģentūras projektā „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācību procesu” (2017–2020) ir izstrādāti 15 bukleti. Projekta mērķis bija noskaidrot skolēnu un skolotāju attieksmi pret latviešu valodas mācīšanos/mācīšanu un faktoros, kas ietekmē šo attieksmi. Pētījuma konceptuālo modeli skatīt 2. attēlā.

KĀ ŠIE MATERIĀLI IR IZSTRĀDĀTI?

Bukletos ir atspoguļots projekta rezultātu kopsavilkums. Dati ir iegūti trijos veidos:

- 1 anketējot 333 skolēnus no 8. klases līdz 12. klasei (LAT1 un LAT2) un 65 latviešu valodas skolotājus 14 skolās sešās pilsētās visos Latvijas reģionos;
- 2 astoņās fokusgrupu diskusijās četrās pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā) LAT1 un LAT2 skolās;
- 3 46 LAT1 un LAT2 mācību stundu vērojumos sešās Latvijas pilsētās (Rīgā, Daugavpilī, Rēzeknē, Liepājā, Valmierā, Jelgavā).

PAR KĀDĀM TĒMĀM IR ŠIE BUKLETI?

Bukleti ir par valodas mācīšanos un aptver četrus tematiskos lokus – jautājumus, kas ir saistīti ar skolēnu, ar mācību stundu, ar skolu un ar kontekstu kopumā. Pilns tēmu loks ir ilustrēts 1. attēlā.

KUR VAR IEGŪT VAIRĀK INFORMĀCIJAS PAR PĒTĪJUMU?

Informāciju par pētījumu var iegūt Latviešu valodas aģentūras tīmekļvietnē

<https://valoda.lv/petijumi/sociolingvistika/>

vai sazinoties ar pētījuma un šo bukletu autoriem:

- ✉ sanita.lazdina@rta.lv
- ✉ gunta.klava@valoda.lv
- ✉ vineta.vaivade@valoda.lv
- ✉ solvita.poseiko@gmail.com
- ✉ mikelis.grivins@gmail.com